

Закарпатський Молодіжний Демократичний Союз
Закарпатський Центр соціальної служби для молоді
Українська асоціація студентів-істориків
Ужгородський державний університет
історичний факультет
кафедра історії України
юридичний факультет
кафедра історії та теорії держави і права

Молодь - Україні

Наукові записки молодих учених
Ужгородського державного університету

Том 4

Ужгород:

Закарпатський Центр соціальної служби для молоді

1994

Василь В. Мішанин,
студент ІУ курсу
історичного факультету

МАЛОВІДОМИЙ РАКУРС У СКРУПУЛЬОЗНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

(Роман Офіцинський. Нелегальний перехід угорсько-радянського кордону в 1939-1941 роках. - Прага: Англо-американський коледж. - Ужгород: НДІ карпатознавства, 1993. - 70 с. Карпатознавчі студії. Спеціальний випуск)

Зовсім недавно ми відзначали річницю Карпатської України. 55 років тому на Закарпатті відбувалися водночас славні і трагічні події. Проголошення незалежності Карпатської України (14 березня 1939 р.), скликання Союму (15 березня) і окупація краю угорськими військами 15-17 березня - в тій чи іншій мірі вплинули на подальшу долю краю. Рівно через півроку, 17 вересня 1939 р., - окупація Червоною Армією Східної Галичини, в результаті чого було ліквідовано польсько-угорський і встановлено радянсько-угорський кордон...

Про події з 17 вересня 1939 р. по 22 червня 1941 р., зокрема про перехід закарпатцями нововстановленого кордону, можна дізнатись із книжки молодого науковця Романа Офіцинського. Її назва "Нелегальний перехід угорсько-радянського кордону в 1939-1941 роках" повністю відображає зміст праці. Робота складається з вступу, двох розділів ("Нелегальний перехід угорсько-радянського кордону (1939-1941 рр.) в документах та історіографії", "Антропологічний вимір учасників масових втеч із Закарпаття в СРСР (1939-1941 рр.)") та висновків. Це не перша наукова праця автора. До неї Р.Офіцинський вже мав декілька публікацій, у т.ч. у "Матеріалах наукової конференції, присвяченої пам'яті Івана Панькевича (23-24 жовтня 1992 р., Ужгород)". Памятається і його докладний виступ на щорічній студентській науковій конференції історичного факультету УжДУ у квітні 1992 р.

Але повернемося до короткої характеристики самої роботи. При написанні першого розділу автор користувався трьома типами писемних пам'яток: а) праці історіографічного характеру; б) офіційні документи відповідних відомств режимів М.Горті та Й.Сталіна, уряду Е.Бенеша по еміграції; в) кримінальні справи НКВС СРСР 1939-1941 рр., заведені на перебіжчиків державного кордону зі сторони Угорщини.

у першому розділі Р.Офіцинський, аналізуючи праці попередників, намагається встановити причини переходу кордону, кількість біженців. Однак, він надто захоплюється висвітленням останнього питання. Хоча сміливо відкидає твердження деяких авторів про 10,20,30, 50-тисячні цифри учасників масових переходів. Посилаючись на В.Тарновецького, генерал-майора, начальника УКДБ по Закарпатській області, який "інформував про 3 тис. кримінальних справ НКВС СРСР на більш як 5,2 тис. громадян" (с.24), та інші авторитетні свідчення, Офіцинський відзначив прогностичне число біля 6 тис.

Історик подає свою періодизацію дослідження проблеми: 40-50-ті рр. - постановка проблеми у широких контекстах (В.Русин, В.Маркусь, В.Ілько та ін.); кінець 50-х - 60-ті рр. - залучення архівів (В.Місюра, Й.Райнер, І.Ванат), матеріалів обходу (О.Довганич); 70-80-ті рр. - популяризаторські стремління (Є.Білак, П.Сірко, І.Гранчак, М.Троян і т.д.); 90-ті рр. - поява нового корпусу джерел кримінальних справ НКВС, пошук оптимальної методики їх обробки (О.Довганич, Р.Офіцинський)(с.30). У канву цього розділу автор залучив і проаналізував більше 100 публікацій своїх попередників, які в певній мірі досліджували і популяризували цю проблему.

Розділ "Антропологічний вимір учасників масових втеч із Закарпаття в СРСР (1939-1941 рр.)" склали відомості про вік, стать, національні та соціальні особливості, віросповідання втікачів і т.і.

В останній час документи про перехід кордону стали доступні для дослідників і зберігаються у фондах Державного архіву Закарпатської області, однак передача їх із попереднього сховища - архіву управління служби безпеки України по Закарпатській області - ще триває. Тому з відомих на сьогодні більше як 3 тис. справ на понад 5,5 тис. осіб автором опрацьовано 1800 справ на 3200 громадян, яких реабілітовано Закарпатським облсудом протягом 1989-1992 рр. (с.42). Це дає нам уяву про масштаби процесів, що відбувалися в 1939-1941 роках. Звісно, для створення повної картини необхідно залучити максимальну кількість джерел. На думку Р.Офіцинського: "Наявність такої серйозної бази, як тисячі кримінальних справ НКВС СРСР, первісний та спорадичний стан її обробки багатобіччю свідчить про кропіткі перспективи подальших студій" (с.64-65).

Отже, зроблено перший крок, але добротний. Це досвідчать і першопублікації цікавих документів, поданих у "Додатку" (с.66-70). Скрупульозність, вдале поєднання теоретичних та фактологічних основ, хороший читабельний стиль - свідчать також і про те, що книжка займе гідне місце у сучасній вітчизняній історіографії.